

KENDİNE KENDİNİ SORMAK

Mustafa Alagöz

Soru sormak ve sorgulamak; her ikisi de düşüncenin yol olma biçimleridir: Bilincimize konu olabilen her şey bu yolla kendimize açık hale gelir. Soru bize nesnelere ne olduğunu verir, sorgulamak ise süreci. Sorgulama sorularla yol alır. Böylece ele alınan konu sadece belirli görüşleri, tekil halleriyle değil tüm olanakları ile açığa çıkarılır: Olgular; olanaklı tüm ilişkileriyle, varsayımsal koşullar içinde hayal edilerek, hatta tam karşıt konumdan bakılarak anlaşılmaya çalışılır. Kısaca düşüncenin bu biçimde işletilmesine sorgulama diyebiliriz.

Bunun önemi nedir? Soru kendini tatmin edecek yanıtla tamamlanır ve ortadan kalkar. Burada kesinlik arayışı vardır. Şöyle söylemek de mümkün: Soru sormak düşüncenin nesneye uyguladığı etkidir, yanıt ise nesnenin düşünceye verdiği tepki. Sorgulama sonsuz bir yolculuk, soru ise bu yolculukta konaklama noktaları.

Biz insanlar dünyaya hem çağrılır hem de dünyayı çağırırız. Dışarıdan gelen her uyarı bize bir çağrıdır; merak, araştırma, deney yapma, genel olarak bir şey üzerine düşünme ise bizim dünyaya yönelik çağrımızdır; sırrını bize açması için. Aslında her birimiz hem bir konak hem de konuğuz; hem bir yoluz hem de bir yolcu.

Yaşamımıza insanlar girer; dostlar, akrabalar, sevgililer, çocuklar..., nesnelere girer ve sonunda çıkıp giderler. Çünkü onların da kendilerine göre bir süreçleri, yaşam yolları vardır. Nesnelere tüketir, nesnelere üretiriz... Onlar da kendi işlevlerini yerine getirip yaşamımızdan çekilirler. Tersine de doğru, her birimiz bir başkasının yaşamında yer alır çekiliriz, bir takım olaylar ve olgular ortaya çıkmak için bizim üzerimizden kendilerini gerçekleştirirler. Fakat tüm bu döngü içinde her şey kendi özgünlüğünü sergiler, kendine bir yön tutup deyim yerindeyse kemaline doğru akıp gider. Şairin dediği gibi: "Şimdi kimi kimden çıkarayım." Ya da kimin kimden daha üstün ve değerli olduğunu iddia edelim.

Soru sormak dışarıya bir sesleniştir, sorgulama ise içeriye. Hep soruda kalmak insanı şaşkına çevirir. Hatta düzensizce, sağa-sola yönelmiş bilgi arayışı da (tatmin edilse bile) insanın başına pek çok psikolojik sorunlar açar: Zihinsel külfet; ilişkilendirilmemiş, ilkedem ve erektem yoksun bilgiler ki bunlar sadece bir haberdem, insandan enerji soğurur, yapay benliğin oluşup güçlenmesine hizmet eder. İç dünyanın dağılmasına yol açabilir.

Sorgulama ise dizgesel bir düşünsel serüvendem: İlkeli, amaçlı ve iç bağlantıları olan bir soru sorma, bilgi edinme, duruş belirleme yolculuğudur. Duruş belirleme belirli bir anlayışın etkin hale gelmesi demektir. Anlayış dediğimiz anda insanlar arası ilişkiden söz etmek durumundayız. Anlayış özneler arasında olur. Doğaya karşısında bilen ve anlayan durumundayız, çünkü doğa bilmeye konu olduğunda karşımızda hep edilgin durumdadır, o kendinde nasılsa hep öyledir. Özneler dünyasında sadece doğal süreçler değil, iradi tutumlarda söz konusu olduğum için her an farklı hallerle karşılaşırız. Bu durumda "ötekinin" gözünden dünyanın nasıl görüldüğünü göz önüne getirmek zorundayız. Anlayış ya da

anlayışlılık; ilişkilerde ötekinin duruş noktasını dikkate almak ve kendini ortaya koyuş biçimine saygı duymak demektir.

Peki, bu ne için? Yanıtım şu: Kendini bilmek için. “Kendini Bil.” Bu iki basit sözcükten oluşan küçücük tümce bence insanlık tarihinin en kadim, en anlamlı ve en derin çağrılarında birisi olarak kulaklarda çınlamalı, yüreklerde yanmalı, bilinçlerde titreşmelidir. Çünkü bu büyük uyarıyı yerine getirmek insan olmanın tüm olanaklarını harekete geçirmek, sorumluluk üstlenmek, kendini kendi ellerinle ve aklınla var etmek demektir. İnsan olmanın sonsuz güzelliklerine ermek, başka şeylerden değil, kendi özvarlığından zevk almak için...

Tüm sorun “Kendiliğindenliği” “Farkındalığa” çevirmektir. Birincisi hiçbir akli çaba olmaksızın içimizde uyanan dürtüler biçiminde ortaya çıkar: O vardır, verilidir ve bedensel arzulardan, günübürlük yaşam alışkanlıklarından, geleceğin yarattığı korkulardan kaynaklanır. Öfkelerimiz, kıskançlıklarımız, hırslarımız, ruhsal karmaşalarımız, kendimizi kıyaslamalı olarak var etme telaşımız irademize bağlı olmaksızın ortaya çıkarlar. Aslında bunlar birer yaşam enerjisidirler. Aldığımız etkilere bağlı olarak rahatlıkla yön değiştirdiği için insanda yorgunluk, dengesizlik ve umutsuzluk yaratırlar. Bu ve benzeri dürtülerin başıboşluktan kurtarılması, iradi bir çabayla mümkündür ve buna farkındalık diyoruz. Bunlar yok edilemez, ortadan kaldırılamaz, ama rengini değiştirerek doğurduğu sonuçları tersine çevirmek mümkündür. Öfke şefkate, kıskançlık dayanışmaya, hırslar anlayışa, karmaşık ruh halleri huzurlu ve dinamik bir iç dünyaya çevrilebilir.

Sorgulama; “Kendiliğindenlik” ile “Farkındalık” arasındaki yaratıcı bir yolculuktur. İçimizdeki yetiler ve enerji odakları birer çiçek; Sorgulama, bu çiçeklerden polen toplayan arı, Anlayış ise yapılan baldır.

Buna ister yeti diyelim, ister şans diyelim, ister bir bahtiyarlık diyelim, isterse hiçbir işe yaramayan oyalanma diyelim ne yaparsak yapalım bu serüveni yaşamaktan kaçınamayız. İnsan olmanın olanakları ve sorumluluğu burada saklı, ama güzelliği ve coşkusu da. Bu en derin insani serüveni hangi kalitede yaşayacağımız sadece bize bağlı. Burada hemen “dış koşullar var, onlara ne diyeceğiz” gibi bir soru akla gelebilir. Hayat her şeyde var, ama yaşam sadece insanda. Dış koşullar etki yapar, olanak sunar, yaşam ise içerde oluşur. Daha açık bir söylemle sorumluluk-duyumsama ve ereğe bağlı eylem, yaşamdır. Hayat derken var olan her şeyin bir sınırı, ortaya çıkıp sonra yok olduğunu, bu süreçte kendine özgü dirençleri, iç yasalılık taşıdığını göz önüne alıyorum; bir akış var ama farkındalık yok. Yaşam derken her şeyin sonsuz bir akış içinde olduğunun bilincinde olmayı fark edişti kastediyorum.

***

Bir şeyin nedenini bulmak onun ortaya çıkış koşullarını göz önüne sermek olarak anlaşılır. Aslında neden (sebep) diye bir şey yoktur, sadece sonsuz bir ilişikler ağı vardır. Biz bu sonsuzluk içinde kendimize bir alan çizip bu alanın sınırlarının ilişkisini göstermeye neden diyoruz. Düşüncemizi yürütmeye çalışırsak soru sormayı üç noktada toplayabiliriz: “Neden”, “Nasıl” ve “Niçin”.

“Neden” sorusu bizi mahiyete götürür, niteliklere ve ilişkilere. “Nasıl” sorusu ise yönetime ve araçlara. “Niçin” sorusu ise ereğe götürür. Bunlar içerisinde belirleyici olan “Niçin” sorusudur. Diğer ikisini bu belirler. Niçin’i yok sayarsak diğer ikisi anlamını kaybeder.

***

Yaşamın başına gelebilecek yorucu şey düşüncelerle eylemlerin uyumsuzluğudur. Bu uyumu sağlamak o kadar kolay değil. Çünkü insan bir Ara varlıktır (berzahda); bir yanıyla doğa (Tensel) bir yanıyla akıl (Tinsel). Doğal yanımız kendiliğinden akar; başka bir deyişle kendine özgü eğilimleri, dürtüleri ve yönelimleri vardır. Bedensel gereksinimlerimiz ve bunlara dayalı duyumsamalar içimizde kendiliğinden oluşur. Bu uyarılar aklımıza baskı yaparlar ve Arzuyu oluştururlar. Akıl bu arzuların denetimine girme eğilimindedir. Bu durumda sadece güvenliğin arttırılmasına ve günlük yaşamda refahın yükseltilmesine hizmet eder. Sadece yemeye-içmeye- üremeye ve konforun arttırılmasına adanmış bir yaşam oluşur.

Varlığımızın en alt düzeyi duyuşal gereksinimlerimizdir, kendimizi ilk bu düzeyde algılarız, ama sadece ilk, en alt. Bu düzey canlı tüm varlıklar için aynıdır. Birey olarak ne denli gelişkin olursak olalım, kendimizi ne denli yüce değerlerle donatmış olursak olalım bu “en alt” düzey bize aittir. Onun gereksinimlerinin karşılanması zorunludur. Bu durum insanı hep duyuşal uyarıların yönlendirmesi altına sokmaya zorlar, öte yandan “nesnelere” olan düşkünlüğümüzü ve bağımlılığımızı besler.

Arzuların tümü karşılanırsa ki imansızdır, bu “en alt”ın talepleri karşılanırsa bile yine de bir boşluk kalıyor, bir tatminsizlik kendini içten içe hep hissettiriyor; bunu görmek zor değil: Bu kadar depresyon niye? Bu kadar hırs, kaygı, doyumsuzluk, uyuşturucu kullanımı, yapay heyecan arayışları niye? Arzularda ve beklentilere ne kadar bağlılık, o kadar korku ve gerginlik; nesnelere ne denli düşkünlük o denli hırs ve değersizlik.

Kendime sıkça sorarım; sadece bir beden miyiz? Yoksa kendimize atfettiğimiz imgesel bir varlık mıyız? Zihin miyiz? Sorularıma yanıt bulamadığımda bu konuda kafa yormuş, çile çekmiş, emek vermiş güzel insanların deneyimlerine ve sözlerine başvururum. Ve bunun en güzel örneklerine Anadolu’nun kadim geleneğine can olmuş, can katmış ozanlarının dilinde de rastlarım:

*“Kanaat tacını giydikten sonra
Ne Han’a minnet ne Sultana”*

Âşık Veysel’in şu dizesi ne güzel:

*“Derd ile mihnete dalmayan âşık
Ne yemiş ne doymuş eli bulaşık”*

Kadim bilgelik farklı ahlak mertebelerinden söz eder. (İnsanın bir ahlak ve sevgi varlığı olduğunu kabul ettiği için). Fedakârlık Ahlakı, Feragat Ahlakı ve Aşk Ahlakı olduğu dile getirilir. Bunlar insanın benlik düzeylerine bağlı olarak yaşanan mertebelerdir. Birbirine bağlı olmakla beraber ancak belirli bir yön tutmakla ve emek sarf etmekle erişilen ruşsal düzeyler

olarak yaşandığı anlatılır. Bunu kendi hayatlarında gerçeğe dönüştürmüş, deneyimlemiş insanların söylemlerindeki içtenlik, güven ve eminlik insana umut veriyor.

Bu gibi konularda yaşamadan konuşmak herhangi bir etki uyandırmıyor, yapay söylemler ve zihinsel aktarımlar nerde dönüştürücü ve etkili olmuş ki?

Ama insan utanç ve vefa duygusunu duyumsayan ayrıcalıklı bir varlık. Bunlar yapılandırılan ve yaratılan manevi değerlerdir. Ancak emekle besleniyor, emekle yüceliyorlar; hak-adalet-özgürlük bu sürecin ruhudur.

Şunu söylemekte bir ikircim taşımıyorum: Emek yoksa edep yok, edep yoksa vefa yok. Bence biz insanlara teklif edilen “emanet” vefa göstermemiz gereken değer her ne ise odur. Değeri olmayanın varlığı olabilir mi?

*“Âlem bir deniz
Sen bir gemi
Aklın yelkeni
Fikrin dümeni
Kurtar kendini
Ha göreyim seni”
(Amak-ı Hayal)*